

Маралааийга буолбут көрсүбүүтэ үөһэ зааттаммыт 4 нөһүөнүк баһылыктарын информациялара истилин-
нэ. Кинилэр нөһүөнүктэрин үлэти-хамнаһын бизн-
ис түрүгү көрсөтүлэр, Президентке, Правительст-

№ 17 (8462). 2000 СЫЛ ОДУШНЬУ 17 КҮНЭ. СУБУОТА. СЫАНАТА—1 СОЛК. 10 ХАРЧЫ.

XXI ҮЙЭБЭ САЙДЫ ТҮРГЭН ТЭТИМИНЭН БАРЫАБА—БЭЛЭММИТ ХАЙДАҮЫЙ?

ПРЕЗИДЕНТ М. Е. НИКОЛАЕВ—УЛУУСКА

юттан ийнхис сайдымтаарыгар бидэиньхын бэл-
лэһинээрэн туран, кыаллар өттүгэр көмө оҕороллору-
гар көрдөстүлэр. Кэпсэтингэ тил эппиттэр респу-
бликыт Президентэ М. Е. Николаев кытар политикатын
өйүүдэлэрин, кэпсэни көмүс таа сирин алахтоохто-
ругар удахын болгоһто ууруллар буолбуттар махта-
нааларын биллэрдилэр.

Мугудайтан байхыг К. Н. Жирков, пенсионер Н. Д. Пермяков, предприниматель М. Федоров, В. М. Спицын ур. х. я. кишидэр нэбилхэтэрэ чад олобу пропандаааһыгтаа базовой нэбилхэс буолууттар, спорттааы тутууга, кормовой базаны тарыныгэ, саага оскулааны тутууну саадааһыгтаа кредит бодьобун убатыгтаа көмөлөһөдүрүтэр көрдөстүлэр. Алабар нэбилхэсттөн байхыг А. Н. Тимофеев, «Чуашкара» табаарыстыба председателэ И. И. Хон олохтоох сырттан кишиниңчэ оһорон тутууга туһанарга сунт-танааларын, үлүүс кишиниңтэ ыраах оһорон нэбилхэтэргэ переработка бончуруоһугар көмөлөһөдүрүтэр этиллэр. Бахсыттан байхыг Д. Ф. Баранков, оскула директора А. К. Баранкова оскула тутууттар көмөлөһөр, саймыктааһыны өйүүр бончуруоһу туюрустутуллар. Төлөй нэбилхэсттөн байхыг Н. Н. Амарина, байхынай хаһаайыстыбатын байхыгтаа Е. Е. Адамов кишидэр нэбилхэтэритэр тутуллар таас оскулага үлэ ааһымытын, түс бөһө дьаа көргөнө баһыын таһааран тутууу спорттооннай саалатын туварга быһаарымытын туһууан көпсөтүлүө.

Чураччытаа буолбут илэрхүүгэ барыта 14 киһи тыл эттэ. Кинилэр Президент М. Е. Николаев уонна СР Правительствота кэлиин кэмнэ тыа сирин дьоннору-нуун элбэхтик көрсөр, кинилэр олохторун-дьаһахтарын интэрэһиргинир, олохторо тупсарыгар болдомто-ну күүскэ уураар буолбуттарыттан астынналарын, нахтаналларын билдэрдилэр. Кэлэр XXI үйөгө саха норуотун сайдымытын суолларык стратегическай ха-мышчаларын ыйыт Президеьмит көрүүлэрин ойуу-дэлэрин, ити суолларынан барарга бэлэмнэлэр этилэр. Бастакытынан тыл эппит пенсионер М. И. Белых: «Байыл улууспутутар элбөх үбүлүүйдөхх даҕалар бэ-лэтиһэллэр—улууска байылыа тараллыбытэ 100 сы-ла, улуус төрдүгэммитэ 70 сыла, Улуу Кыайыы 55 сыла. Хоту көһөрүлүү бөнүөрүөн араса таһым-наах муһунахтарга элбэхтик көрүлүбүтэ, ылыһы-быт байаарымылар дигэнэ, сүһүкүнэ, соһо үлэлини-лэр. Ол эрээри 18 квартиралаах таас дьыан тутуу бөнүөрүөнэ кыалла, үлэ саалана илик. Бу тутууну байылыта үбүлүүйдөхх сыйланан үбүлүүххэ. Сэрэн, сыыл ветераннарын олоһор дьыһтаригэр өрөмүөн бар-батаҕа ыраатта. Маһаха 48 ыалга кэли өлсөрүгү үп-харчы наада. Босхо путевкаларынан хааччылы-ны элбэтисэххэ,—дигэтэ. Пенсионер Д. С. Постников саха тылын туттууну, кэли государстаевнай тыл ба-һымытынан сайдарып олоххо киллэрини үлэни ыа-тары, тыа сиригэр үтэһиллэр көмөлөрүн күүһүрдэри, улууска салгынынан сыдыларга аһааи самолет биэ-рүгэ туруоруста. Чураччытаагы физкультура уонна спорт институтун ректора М. Д. Гулиев бэйэтин этии-тингэр иччаныыт наркоманна, арыгылааһын, табах-таһаан курдук, о. д. а. дьаһлыстарга ыларбатын түһүгэр улууска сүрүһүмүмүт үлэни ытарга, үөр-нөөччилэри промышленностка үлэһиргэ бэлэһинир хайысхалаах үөрэтини ытарга, ой-санаа таһыма үрдүтүгэр үөрэтин технологичини тупсарга, чөл өлүү пропагандалааһынга бэри туттуу үлэһиргэ эттэ. Чанар иһилинэтин байылыта А. М. Кирпичкин: «Бэйэм салайыныыга кинирээри олоһобут. Бэйири, иһилинэнтэр байылыктара, элбэхтик көсөтөн, сүбө-лөһөн бэри, салайыныыны улуус таһымнаа киллэ-ривэххэ сөн эбит дигэи түмүккэ кэлиһит. Улуус ба-һылыта быйбарданара наада, өттөн иһилинэнтэр ба-һылыктарын иһилиһинан ытар сөн буолуу этэ. Баһынни үлэни олоһор эхөд көлөтүгэс, оһон дэ-түттэр талыһаллара саанай сөн. Хаа иһилиһи иһи

норуот тутуутунан ымыталар объектар элбестиллэр. Ол эрэри улахан кээмэйдээх тутуулары ымытарга хайа эмэ өттүнөн үбүлээһини наадар,— диэтэ, Чурапчы орто оскуолатын директора В. Н. Коркин оскуолаа оҕону үөрэттөө өҥө доруобуйатыгар, техникческэй үөрэхтээһингэ, искусствону ытыгар элбэстээһингэ, эстетическэй инттигэ болгоһуну туһаайарга өттө. Хайа дымаката диэн предметтэрин кылларыахха, черчение предметин чааһын элбэттиэххэ сөбүн билиэттэтэ. Хатыыттан сымдыар Н. И. Харлампьев сааха сымдытын сайылларыга бэйэтин санааларын үлэтиһинэ.

Саха Республикатын үккэ министри А. А. Кугунскай тыа дьонугар сымалдьылар кинилэргэ илалдаахтарын, туһалаахтарын бэлэтээтэ. Үбүлэһин уонна кредиттэри биэрин саага систематыгар кинирбиттэрин биллһиннэрдэ. Улуус киинин балиыһатыгар инвестиционнай бюджеттан үп көрүлүүхтөөбүн туһунан эттэ. СР материалыйал ресурстарга, энергияга, транспортка уонна сибээскэ министр В. М. Членов бэйэтин эгинитигэр Саха сириин, Магаданскай уонна Чукотскай уобаластар вэһилиннэллэрин үүнүүтүн, көүрээһинин уонна ол көрдөрүү олох-дьаһах таһыммытан тутулуктаарын биллһиннэрдэ. Улуууска табаар ырытын саймыннарыга, онуоха хаччык суоллар баалларыгар тохтоото. «Халбос» республибскаа биарабыллыаһын председателэ В. Х. Киликин кинилэр системалара соҕотуонкаалааһыга хайдах үлэтиннэлэрин, быйылгы дьылга былааннарын көрсөтө. Түмүккэ Саха Республикатын Президентэ ХХI үйөргө сахалар сайдар суолларбытыгар тохтоон тыа эттэ.

СР ПРЕЗИДЕНЭ М. Е. НИКОЛАЕВ ЭТИНГТТЭН

— Бүгүнкү көрсүнүгүз билер түгөн ойдоон калым, — дикта Президент. — 1992 сыллаах алтынныга Россия премьеры В. Т. Гайдары апаан-минен бу саалада экигини көрүшүмүзгө аалаа сымдыктык. Ойно эпитим: «Сага Россия бейэтин политикактын уларын-патадына, сага сыйыны олохтооботоруна, көлөр сымларга ыраханым үсөктүгүз», — димэ. Ити кэмтэ билиги сымтан ордук байы тымарымы болурунуун туруорса сымдыарбит. Ол эпитимтэн ити сым сэттинин 27 күнүгэр Россия Президентин кытта Россия Правительствотун чилиэнигэр сөбүлэни илти баттаабит докумуоннарыгар илти баттаабимыт — бас билинин тымарымы тулупан. Ити докумуон билинтинан, Саха Республиккага оччотобурун 1 тран. солс сүрүн байы бейэтин бас билингэр илбита. Ити тугу бээрарий? Бүгүнкү күнгө республикабит бюджетта 22 млрд солкубайынан бигэргэмбит буолладына, алмааска баар бас билинбитин алмаас хампаанынныгар арендалайымытыттан 8 млрд солкубайы ылмакхыт. Ол эрээри сахалар, билинг, бейэбит баабытыгандуолбутун туланымга, сирин байымы хостообунга олох кыттымын ылбакка калыббит. Итинне үлэниргэ тутуллубут куораттары очорууга даамай кыттыгаспыт суоюн көрүтө. Салгыны маньик бардадына, албох баайдаах-дуолдаах республика бейэтин баабыттан матаман сөп. Ойно араас федеральной сокуоннар бааллар — акционированиены кытты, банкрот буолуу, о. д. а. Чөпчөкн сыманан атылалаан ылмактара. Кыайан салаалыбат байы көрөп туруохтара сүөбү. Урунку Саха сиригэр үлэлэббит кадрдарбит кырдыңан эрэллэр, өттөн сага кадрдар тахса иликтэр. Олохтоох омуртан билигин үөршө сымдар борт алаан-ваах. Түргөт тиэниэлэн сага салаайар кадрдары промышленность эйгөтигэр болөминир сөрүк турар. Итинне трактор, массымин уруулугар кылаан өлөр-бот буоллахытына, өй-санаа өтүгүнэн килерэхпитин сөп. Атынник эттэххэ, кырылмыр, атылмыр өттүгөр. Көлөр сымларга байы бас билингэ күүстээх үлэни кыттыахпыт. Тихэй океан бассейнигар сытар государстволар сулун-сыл ахтын ноби, гайы, электр-энергияны туттуулара улаатан илэр. Кинилэри матары үлэлээр, барыстахтык атылмыр суоллары

тобулуохха Саха сириг тыатын боайа Россияга 14 бырыһыынныкылар, Билингги аттыбытыгар олорор Амурскай уобалас сымга 2 мөл кубическай метр маһы атыаммыр. Билингги Тонмокоо мас кэрдиитигэр улуустарга дэлээнэ биэртэлэтибит—мас соротуруннаах тиһэр суолунан Кытайга атыаммырга айдам. «Саханосток» дьээн анал төрүтэ төрүтүннэ, Билингги 600-кубу балэмнээтэ. Маһна дьаһан улахан хамсааһын тахсыына олорор.

Билигн сайдмь сүрдэх түргэн татимсох. Аан дайду огторор промьшленинай бородуусуята 7-8 сая буола-буола иккэ төгүд улаатар. Итингэ сайдмьны информацийнай сулуусна ылар. Билигн күнгэ аан дайду үрдүнэн 1,5 млрд. суумалнах атын-эргидэн барар буоллагына, баан амингыннан компьютерынан, интернетинэн туһанан күнгэ ити сымынара 24 млрд. тийэр. Харча харчыны огторор технологята үөскээтэ. Аан дайду билигн сайлалыга араас транскон-пентальнай корпорациялар, компаниялар үөскээтэ-лэр. Билигн билэр «Англоамерикокорейини» ком-паниабыт «Де Вирс» састаабыгар ишрэр. Кини 110 сая устата алмаанынан дьарыктанар, алмаас атын-хаһыллар, атылалар сыанатын соготобуи билар. Итинник компаниялар кэлэр өттүгэр өссө куубүрүөх-төрө, дыйар күүстөрө улаатыада. Аан дайду таагы налутнай фонд, билинар ханник бадарар государст-вода иэс биэрэн баран хабылаада ылан олоороллор. Би-лигн Россиябыт сыллаагы бюджета 26 млрд доллар буоллагына, бирэр иэсинт 137 млрд. доллар. Кини-лэр хайдах саймашаһалларыттан дайду мытар по-литиката тутулуутаах. Бу балаһыаньыада кадрлар улахан быһаарар оруолу ылаахтара. Билигн дымда-быт, омок быһымынан сайдымыт кадрдартан туту-луктаныада. Республикабыт техникескай хайысха-лаарын быһымытынай, итинник кадрлары бөлөмнө-лүгүсө сүрүн бөлөмтөбүтүн ууруохтаахпыт.

Сахалар 100 сая устата 170 тунд, кийинэн эбилини-
нибит. Бу наһаа кыра. Бийнэхэ олус олбэх эдэр дьон-
нор мал буолбакка сымдаалар. 30-гар дүөрү саас-
таах иччэттарбытыттан 1000 кийинтэн алгара мал
буолбатар. Бу боннуруска толкуйданарбыт инада.

Чөл олохтоох буолуу боһуруобун күөккэ туруораргыт үчүгэй. Чураччылар бу боһурууска быһар-быһарыттан саҥалааччылар, инникэ иһээччилэр буоларыттан билэбит. Ааспыт сылга Саха республиката 2,3 млрд. солкуобай суумалаагы арыттыга биэрдэ, ол иһигэр Дюккуекай куоракка 800 мөл. солк. Ыччангыт туһугар бэйэбит бу боһуруос суолтатын өйдөөн үлэлиирбит наади. Кэлэр ий 11 күнүгэр республикара улахан түмүү иһарыахпыт. Чөл олох, бэрэдөк боһуруостарыгар устувах дьаһаллары, ыйаахтары ыларбыт наада буолла.

Осқулааларға сағат технологиялар кириңдерін сәтіндербит маада. Доруобуйға харыстабылығар иншики хардылығар жууғулдэллэр. Вийна Медицинскэй кингигэ сүрөх операциянта оңобуллуоға. Компьютеринан сибөөстөһөн диагноһы түрүөрүү, операциялааһын ытыллыаға. Интернет сибөөһө сайдар. Тохсуһуу 7 күшүгөр Дьонуускай—Смута телемост ытылыһына. Республикаҥаагу учууталлар муһуһахтара дистанционнай ылымаһан барда. 4500 тый, компьютеры осқулааларға биэрлэхинт.

Түмүжүр Чурапчы дөңүл-сөгүтүн тиклара-өстөрү өлөхтөөх, сырдык-өстөрү-харахтара сырдык, сайдар суулга кынар суулдарын билдире олохтоор, ити суулунун эрелдөөхтүн хардылынахтара диги эрелдөөх билдирбеген.

Президент М. Е. Николаев элтийн хэргийнхэнг улаус байхыгч А. А. Шадрин Президентс тус байхыгч, Президент уонна Правительство ашарын дьаххыгчын үлхитхыгч, Правительство чидишхыгч, министрелхыгч уонна ведомстволар үлхитхыгчтөр бу кэлэ сүлххыгчын илхэ махтанна.

А. СЛЕПЦОВ,

1996 онд УАЗ-31514 (люкс) автомашинаныг.
Булсэр гэд. 24-154, 24-242.

